

Edith Wharton

Altres temps

Edició de
MARINA PORRAS

Traducció de
YANNICK GARCIA

comanegra

Altres temps

Titànica Wharton, 9

Febre romana (1934), 51

La missió de la Jane (1902), 77

Autres temps (1911), 113

Ànimes tardanes (1899), 171

La llavor de la magrana (1930), 223

Titànica Wharton

Marina Porras

I

Com que va morir tot just abans que esclatés la Segona Guerra Mundial, es fa estrany pensar que Edith Wharton va néixer en una Nova York a mig fer, l'any 1862. La ciutat encara no era la de l'època daurada que l'escriptora viuria en tota la seva esplendor i, més tard, en la seva decadència. A mitjan segle XIX, Nova York encara era una ciutat semirural que començava a veure trontollar la seva tranquil·litat en forma de grans edificis que es construïen en carrers sense asfaltar, per on encara corrien alguns animalons. La família de Wharton vivia en una casa entre la Cinquena Avinguda i Madison Square Park, i l'adreça no era només un codi postal.

Wharton va néixer en una de les classes socials més definides del món occidental: la dels vells diners americans que es veien amenaçats pels nous capitalistes. La profunditat i la densitat d'aquest món d'infantesa és la que construirà les seves millors històries. L'estructura tribal de la família, que és un gran tema a tots els seus llibres, ve d'observar de prop els costums, el comportament i les creences apreses des de petita en aquest clan. Com passa amb la majoria dels escriptors amb història, és com si tingués mitja feina feta abans de sortir de casa.

Edith Wharton va ser la inesperada tercera filla d'uns pares ja vells per als estàndards de l'època. Els seus germans eren molt més grans que ella, i aquesta diferència d'edat va venir acompanyada d'unes sospites sobre si Edith era o no era filla del seu pare. Rumors com aquests eren molt freqüents a l'alta societat novaïorquesa, on els pares eren actors importants.

La banda del pare, els Jones, eren un dels clans patricis més rics i coneguts de la ciutat. Havien fet diners amb el mercat immobiliari, cosa que implicava que no havien fet res socialment rellevant: a la família no hi havia professionals liberals ambiciosos, ni militars amb honors ni polítics de renom. La distinció dels Jones eren els diners per si mateixos. Una de les històries familiars preferides de l'escriptora era la de la seva tieta àvia, una senyora

lletja i vídua, marginada a la família, que havia manipulat el testament del marit per quedar-se la fortuna. Un cop va heretar, ella i la seva germana van comprar dos edificis enormes a tocar de la Cinquena Avinguda quan aquesta encara no era res. Pocs anys més tard les tietes eren dones riquíssimes que van poder riure's de la mateixa societat que les havia menystingut. La famosa frase feta americana, «*keep up with the Joneses*» —voler el mateix que els veïns per no semblar menys que ells— ve de la història d'aquestes senyores amb vista.

Si de banda de pare tot es resolia a cop de talonari, la família de la mare, els Stevens, li van donar la noció d'arrelament i la importància del llegat familiar. El seu rebesavi va ser un militar de la guerra d'independència que va fer fortuna a l'Índia i a la tornada es va construir una mansió a Nova Anglaterra com a símbol del triomf. La va batejar com a Mount Buonaparte fins que Napoleó es va fer emperador, i el republicà Stevens, disgustat, li va canviar el nom. La casa passaria a dir-se The Mount i seria un dels bastions des d'on la seva besneta escriuria alguns dels millors llibres.

El pare d'Edith va tenir la sort d'heretar una petita fortuna, però no va ser gaire hàbil gestionant-la. No li ho va posar fàcil el dispendi compulsiu d'una dona més forta i autoritària que ell, amb unes ambicions socials

desmesurades, i que no entenia —o no li importava— que les factures s'haguessin de pagar. De fet, no va ser fins després de la mort del pare, gràcies a una herència familiar, que la mare va poder dur l'estil de vida ampul·lós i despreocupat que sempre havia volgut. No és que a casa haguessin estat mai pobres, però hi havia una preocupació constant pels diners que Wharton va heretar en forma de necessitat de guanyar-ne molts per pagar-se la llibertat.

En una de les seves autobiografies, l'escriptora retrata el pare com un dels seus típics personatges masculins: un home feble a qui la vida li sembla una gran oportunitat perduda. Wharton sempre va pensar que el seu pare s'havia guardat coses per dir-li, coses que ni ell mateix sabia explicar-se o s'havia atrevit a dir-se. Va morir als seixanta-un anys, d'una malaltia que va començar amb atacs de nervis i va acabar amb un infart quan la seva filla tenia vint anys. Com que era amb qui es feia més dels dos i la seva mort va acostar-la de manera asfixiant a la mare, la jove Edith va tenir un gran disgust.

El contrast entre el retrat del pare i la mare fa impressió perquè l'escriptora descriu Lucretia Jones com una senyora dura, distant i freda. «De petita tenia la sensació que havia de complaure dos éssers: Déu i la meva mare». Una de les seves primeres anècdotes com a escriptora té Lucretia com a protagonista. Quan tenia onze anys,

Wharton va fer un intent de novel·la que començava així: «Oh, com va, Mrs. Brown?», diu Mrs. Tompkins. «Si hagués sabut que venia, hauria endreçat la sala d'estar». La nena va ensenyar el llibre a la mare, il·lusionada, i com escriu a les memòries: «no oblidaria mai la caiguda instantània de la meva febre creativa quan em va retornar els papers amb un comentari gèlid: “Les sales han d'estar sempre endreçades”».

Clarament, la mare era qui manava a casa. Ella triava les tutores angleses que feien classe als nens, triava les lectures (no es podien llegir novel·les, però es permetien els clàssics, la història, la filosofia i la poesia), i triava les professores de dansa que torturaven la petita Edith. La filla considerava que la seva mare era més estricta que intel·ligent, i sempre li va retreure una mentalitat massa estreta. La influència va ser tan forta que Wharton va passar-se la vida creant personatges que són una venjança contra ella: senyores insensibles, incapaces de comprendre el món i encallades en el passat.

Quan Edith tenia quatre anys, la família se'n va anar a Europa per motius econòmics: la vida dels expatriats americans era molt més barata a l'antic continent. Per als pares, acostumats a viatjar i als idiomes, travessar l'Atlàntic no era cap problema. Gràcies a aquesta vida cosmopolita, des de ben jove Wharton dominava el francès i l'italià.

D'aquesta estada, que es va allargar durant sis anys, en va treure un enamorament per Europa que duraria tota la vida, un sentiment permanent de sentir-se exiliada al propi país i també un atac de febre tifoide que gairebé la va matar.

En tornar a Amèrica, Wharton va odiar tot el que hi retrobava, i això encara la va fer més tímida i tancada del que ja era. Com explica amb molta gràcia, els pares la veien amb por, «com una mena de nena pàl·lida que desapareix a les nits per ballar amb els nans». A una de les seves cosines li deien que si llegia massa, es tornaria com «l'estranya cosineta Edith». Lucretia Jones patia perquè la seva filla era una nena tremendament reservada, que preferia estar sola a la biblioteca o jugant amb els gossos que acompanyar-la a rebre visites o preparar-se per anar a sopar.

Aquesta nena estranya va començar a escriure molt d'hora, i als setze anys tenia prou versos per publicar un llibre de poesia, que va editar amb l'ajuda del pare. Són poemes d'adolescent que, com passa sovint amb els escriptors de vocació, mostren sobretot unes ganes enormes d'escriure. Però aquestes ganes quedarien aturades en sec durant gairebé vint anys. No seria fins als trenta-set que Wharton publicaria el primer llibre i començaria una frenètica carrera professional.

II

Què va passar durant aquest silenci de gairebé dues dècades? Va passar el que s'esperava d'una noia com ella: va entrar en societat i el temps va deixar de ser seu. Però Wharton no va desaprofitar aquells anys: va absorbir com una esponja tot el que veia. Callada i atenta, va recollir el que després sortirà, amb una mala llet proporcional al temps que es va haver d'esperar per dir-ho, als seus llibres.

Com manava el costum, Wharton es va presentar en societat celebrant un ball. Va ser una festa modesta, sense gaire pompa, quan tenia només disset anys. Els pares no van voler esperar que fos major d'edat; potser perquè el pare ja estava força malalt, o potser perquè la filla s'anava tornant cada vegada més introvertida i estudiosa i, per tant, més difícil de casar.

Tot i la timidesa, la jove Wharton va tenir alguns embolics amb nois que li presentava el seu germà. Fins i tot es va prometre amb un d'ells, però la cosa va durar poc. Segons els diaris —tot el que feia i desfeia quedava registrat a la premsa de safareig—, el motiu del trencament va ser «una suposada tendència a la intel·lectualitat per part de la jove núvia».

D'entre els nois d'aquella època, el més important va ser Walter Berry. S'ha especulat molt sobre aquesta

relació, que va tenir molts alts i baixos i va durar tota la vida. Wharton era, des d'adolescent, una noia molt controladora, i les relacions d'igualtat no eren el seu fort. Li costava trobar gent amb qui es pogués entendre. Berry, diplomàtic de carrera, va estar sempre a l'altura com a company intel·lectual i amic íntim, més enllà del fet que la seva història recordi la de molts personatges dels seus llibres: la d'uns amants que no troben mai el moment adequat per estar junts i, quan el troben, s'adonen que la distància era precisament el que feia funcionar la relació.

Entre les anades i vingudes de Berry i després d'un festeig molt curt, Pussy Jones —el sobrenom de nena rica de l'escriptora— es va convertir en Edith Wharton. Teddy Wharton era el prototip perfecte d'americà actiu i enèrgic que fa d'antagonista als lànguids intel·lectuals europeus. Li agradaven els cotxes (un luxe que començava aleshores, i una passió que compartiria amb la seva dona), els cavalls, la caça i la pesca. No havia estat un estudiant gaire brillant a Harvard, però hi havia fet molts amics. No tenia feina ni li calia: vivia moderadament bé de la renda que li passava la seva mare. La seva família era una barreja entre rics de Virginia i bostonians benestants: no eren gran cosa, però feien el fet. A més, Edith no podia esperar gaire: feia cinc anys que s'havia presentat en societat, i tenia moltes

ganes de casar-se per treure's la pressió de sobre —i per allunyar-se de la mare. Es van casar a la Trinity Chapel i a les invitacions de la cerimònia ella apareix com a «filla de la senyora de George Frederic Jones».

Del matrimoni a Wharton li preocupava, com a tantes noies de l'època, què passaria durant la nit de noces. Tenia tanta por que es va atrevir a preguntar a la mare què havia d'esperar. Com amb els seus tempteigs literaris, Lucretia va ser implacable. Després de retreure-li que no havia sentit mai una pregunta tan ridícula, li va dir que havia vist prou quadres i estàtues per fer-se'n una idea. «El moment temut ja havia passat i el resultat era que havia estat acusada d'estúpida per no saber el que m'havia estat explícitament prohibit de preguntar, o ni tan sols de pensar!», escriu Wharton.

El matrimoni és —amb el divorci, els diners i la pressió social— un dels grans temes de l'escriptora. Wharton havia vist el mecanisme rere el decorat a casa seva: dels pares va aprendre que el matrimoni era un contracte social, i que avenir-se era una part petita dels requisits de la institució. La premissa era aguantar i callar. Les disrupcions, la inestabilitat o la insatisfacció es resolien amb capacitat de resistència. Wharton es preocuparà molt d'explicar com aquesta resistència cega provoca societats atrofiades, desgastades i abatudes. Els seus personatges trencats o

desfets són una conseqüència d'aquesta obsessió per resistir a qualsevol preu.

Wharton va emmalaltir just després de casar-se. Va tenir atacs d'asma, gripes llargues i pesades, anèmies i bronquitis. La lectura psicologista és fàcil: als vint-i-tres anys, després de perdre la llibertat que sempre havia tingut, l'escriptora s'ofegava. Però passat el primer ensurt no es va resignar al paper d'esposa feble i malalta, el qual no li esqueia gens. Va aprofitar la nova condició per dissenyar-se una vida tan interessant com va poder: va trobar la manera d'avenir-se amb Teddy —s'ho passaven bé viatjant junts i visitant amics— i es va muntar un calendari envejable. Dividien l'any entre Nova York a l'hivern i Newport (la ciutat costanera que acollia tots els rics de la seva casta) a l'estiu, i encara hi havia temps per fer el que a ella més li agradava: viatjar per Europa alguns mesos, sempre fora de temporada.

Els viatges eren una via d'escapament i una recompensa pels sacrificis de la vida de casada, però també van ser un punt de partida de la seva vida intel·lectual. El que en una altra dona hauria estat temps ocupat per afers sentimentals o per la cura dels fills, ella el va dedicar a formar-se i a estudiar a fons la cultura europea. Els primers anys van estar centrats en Itàlia: hi va ambientar novel·les, contes i poemes, i va escriure un llibre sobre vil·les italianes i els

seus jardins. La seva primera novel·la té com a escenari la Itàlia del segle XVIII. Tot i que avui és pràcticament desconeguda, *The Valley of Decision* va vendre vint-i-cinc mil exemplars en només sis mesos.

III

Mentre Wharton estava concentrada en Europa, el seu continent s'accelerava cap al segle XX. La seva ja era la ciutat dels diners nous, els noms nous que els acompanyaven i les amenaces que aquests suposaven. Com més acorralat es veia el vell Nova York, més intentava protegir i perpetuar els seus privilegis a partir de normes estrictes i codis rocambolcosos sobre com aconseguir, gaudir i lluir els diners. Aquesta ja era la Nova York que vetava cognoms a les llotges de l'òpera, que blindava els clubs davant de nous socis i que tancava les portes de les mansions als diners vulgars i ràpids. Wharton s'ho mirava de lluny i de reüll, però ho veia. No és casualitat que el seu primer conte, «Mrs. Mantley's view», tracti d'una dona que intenta protegir inútilment casa seva contra les noves construccions dels veïns.

L'espai privat, la propietat i el que passa a porta tancada són elements claus a la vida i obra de Wharton. La casa és un